

El quadern de dues ratlles

Primer Premi del III del Concurs de Narrativa
Vila de Bocairent
1994

josep villarrubia juan

El quadern de dues ratlles

El seu pare havia vingut a Bocairent per treballar en les fàbriques dels Beneitos, precisament quan la llarga vaga dels obrers del tèxtil local ja portava molts mesos i els patrons no volien ni parlar sobre reducció de jornada ni molt menys d'augment de salaris. Treballava en el batà que l'empresa tenia en el Barranc de la Fos i la seua experiència com a mecànic li donà prompte l'oportunitat d'esdevindre encarregat de tota la maquinaria moguda per aquella gran roda, aquella sénia, vora el riu que a l'omplir d'aigua els seus catúfols rodava amb parsimònia i movia, per mig de corrioles, politges i engranatges, aquells prehistòrics enginys industrials.

La família es va instal·lar a una casa de les darreres del carrer de Sant Joan, menuda i vella. El pare se'n anava a treballar a trenc d'alba de dilluns per tornar prou entrada la nit del dissabte. Com era fora tota la setmana no captava el malestar que es vivia a Bocairent on els treballadors després de tants mesos de vaga no veien amb bons ulls a aquells forasters que venien per cobrir els seus llocs a les fàbriques amb unes condicions de treball indesitjables i uns sous de misèria. Mirades de menyspreu i sempre una mateixa paraula era el que escoltaven, ell, la mare i els seus germans, al seu pas, "esquirols", "esquirols", "esquirols".

Un dissabte al tornar el pare del Barranc va entrar amb altres treballadors a Casa Bru, la taverna que Felip de Bru tenia a les darreres cases de Mossèn Hilari. De sobte les converses finalitzaren i es varen trobar rodejats de mirades de desdeny i de veus imprecant-los: "¿ per que no se'n torneu als vostres pobles i ens deixeu arreglar les nostres diferències amb els amos a la nostra manera ?, esquirols !, esquirols !, esquirols !, esquirols !. Aquesta salmòdia els va acompanyar fins que un per un i amb el cap catxo varen sortir de la taverna.

El pare, moltes vegades li ho havia contat, fa ver promesa, aquell dia, de no intentar fer lliga amb els treballadors, posar-se sempre de part de l'amo i d'aquesta forma va arribar fins a contramestre. Sols una vegada va traïr la seua promesa, va quan es va fundar el sindicat "La Victòria", arrelat clarament amb el socialisme. Va assistir a les assemblees preliminars. Veritablement que els treballadors estigueren units per aconseguir menys jornada de treball, vacances pagades i millor sou, podria ser molt interessant i per tant va decidir apuntar-se. Quan va anar a inscriure's va escoltar de nou la fatídica paraula: "Esquirol i a tu com et diuen ?". Va pegar una puntellada a la taula i va eixir

corrent.

Al fill els xiquets de l'escola li recordaven contínuament que la seua família havia vingut a trencar la vaga i per eixa raó eren uns "esquirols". Açò el va fer créixer sense quasi contacte amb els companys. Als dotze anys el seu pare el va posar a treballar al Barranc. Acabava la seua infantesa. En tres o quatre anys era un xicon alt i eixerit, temut i respectat per ser el fill del "Contramestre Esquirol".

En arribar el 1923 la Dictadura del general Primo de Rivera, el pare es va apuntar al "Somaten", per ajudar a defendre la llei i l'ordre sempre que els cridaren els amos que coincidien que eren els que manaven al poble. Fins fa poc era per casa una foto en la que uns militars repartien armes als voluntaris de Bocairent, davall l'arc de la Plaça i amb la mirada còmplice i complaguda de les autoritats locals i de les seues dones polides i enjoiades.

El fill va fer la mili a Melilla. Passats els primers mesos, durs per les novatades, el desconeixement i la instrucció va anar trobant-li el fil a aquella vida militar i va pensar que si ell tenia que estar sotmès als superiors, el millor seria escalar esglaons i poder sotmetre, ell, als que vingueren darrere. En poc temps va aplegar a caporal. Dur, estricte i una mica sàdic com era, prompte va ser caporal primer i camí anava de sergent quant en unes maniobres esclatà un obús prop d'ell afectant-li els timpans i deixant-lo quasi sord de per vida. A les casernes de l'Àfrica es remorejava sovint que en qualsevol moment els militars s'alçarien contra el poder establert que es bambolejava a dreta i esquerra acumulant errades econòmiques i socials. A ell aquella sensació de que, en breu, anaven a sortir els militars al carrer li complaïa. Però, els metges l'enviaren prompte a casa truncant el que podia haver segut la seua carrera militar.

Al tornar a Bocairent va anar fent al costat del seu pare, vigilant als treballadors, recolzant les ordres dels senyorets i posant-les en pràctica sense cap mirament. En Menys de tres anys esdevenia encarregat de la fàbrica nova.

La revolta del 36 el va pillar, amb la seua sordesa i amb més anys dels que ell haguera volgut per a tornar a la vida militar i posar-se de part dels rebels que era el costat del que estaven els amos. Però, Bocairent va quedar a la part republicana. El 22 de juliol de 1936 es constituí el Comitè Executiu de Defensa Popular que es va instal·lar en el Cercle Industrial o Casino de Bocairent. El 23 es clausura el local de la Dreta Regional Valenciana i

comencen les detencions de falangistes i destacats homens de dreta. Ell que no havia cregut mai en la política i si en l'acció, decideix que cal fer-se el camaleó i sobre tot salvar la seua pell. No ho pensa més i es presenta voluntari al Comitè que el rep amb reticències puix tot el mon sap que es el fill del "Contramestre Esquirol". Passa alguns dies tancat al "Palacio", però, la sordera i el no conèixer-li inclinacions polítiques ni religioses el van salvar i abans de les dues setmanes ja era al carrer.

Quan el Comitè es fa càrrec de les fàbriques tèxtils allí es posa a treballar. Quan es munta una borrera en l'antiga ermita de Sant Roc, ell ofereix la seua experiència i fins arriba a tenir certa confiança. Però, metòdic i venjatiu com era, mai va oblidar que el tancaren uns dies en el "Palacio" i per si vinguera el cas, va anar apuntant-se en una llibreta de dues ratlles tot el que anava passant a Bocairent des del 18 de juliol de 1936. Detencions, confiscacions, atropells a l'església, "paseos", etc. Nom dels que ho manaven, noms dels que ho realitzaven, noms de les víctimes. Tot anava al seu "Cuaderno" de dues ratlles que sempre portava damunt perquè no li el furtaren.

Quan en novembre de 1937 els del Consell Municipal del Front Popular monten una fàbrica de bombes , ell que és un bon mecànic es traslladat a la mateixa. Durant el 1938 les notícies que arriben del front de la guerra no són gaire bones per als republicans. La fam va estenent-se. Arriben a Bocairent refugiats de les zones conquerides pels rebels, entre ells la família Aragón, gent del circ que són instal·lats en una casa del Carrer de les Voltes del Barri Medieval. Com a bons pallassos que són, de quant en quant organitzen actuacions per entretenir als menuts. La llibreta de dues ratlles és ja atapeïda d'apunts.

Arriba març de 1939 i es dona tot per perdut. A Bocairent els dirigents del Partit Comunista, a la desesperada, volen fer-se càrrec de la situació, però el Consell Municipal els clausura el local i ells són detinguts al Comandament Milicià. El 29 de març ja oneja la bandera feixista a l'Ajuntament de Bocairent. Eixa mateixa tarda les autoritats provisionals reben a l'"Encarregat Sord", el fill del "Contramestre Esquirol" que els porta una carta on explica que ell sempre ha estat amb els franquistes, que anava per a militar, que poden comptar amb ell i que té una llibreta, un quadern de dues ratlles, plena d'informació de primera mà que els pot ser molt útil. A la sortida es troba amb el que va ser el primer President del Comitè d'Enllaç i membre d'Esquerra Republicana, que també va a lliurar una carta semblant a la seua on renegava del seu passat i explicava que va renunciar a la presidència i al partit al vore que es tancaven les esglésies i es donaven dues hores per a

que el Sr. Rector, D. Desiderio Jérez, ixquera de Bocairent. Però, això va ser només començar aquesta absurda guerra, el 27 de juliol de 1936. Avui porta sota el braç uns penjolls de banderetes "nacionals", "roja y gualda", per ficar als carrers i celebrar el triomf del rebels sobre l'exercit de la República.

L'oferta és acceptada i el 30 de març s'extrau d'aquell "cuaderno" una llista de dirigents rojos i els Guàrdies d'Assalt els detenen. Comença la seua venjança. Sobre el 15 d'abril del 1936, els presos polítics sota la mirada inquiridora de l'Encarregat Sord comencen la neteja i rehabilitació de l'església parroquial. Durant quinze dies els fa treballar de sol a sol. Crits, puntellades i sobre tot no deixar-los relacionar-se amb les famílies, és la preparació per a que després foren traslladats a València i el 15 de juliol conseqüència del judici sumaríssim que els feren i en el que s'aportà com a prova el nefast quadern de dues ratlles, moriren alguns afusellats a Paterna, mentre els altres anaven a la presó.

El 24 de juny del 1936 s'obrin les fàbriques tèxtil i l'Encarregat Sord arreplega els fruits de la seua entrega a la causa franquista essent nomenat Contramestre. Es fa saludar braç en alt, a la fàbrica o fora d'ella i si algú no ho fa pot estar segur que rebrà el seu càstig, com a mínim el cap rapat al "zero", sobre tot si és dona o filla d'algun republicà.

El "Contramestre Sord" treu temps al seu rellotge i instrucciona als joves del "Frente de Juventudes" i a la Banda de Cornetes i Tambors. Marcar el pas, manejar els quatre mosquetons que hi havien, dependre a cantar el "Cara el Sol" i el "Falangista Soy". Bonegons, calbots, disciplina. Però, la seua més perversa pensada li va vindre pel desembre quan va treure de nou el seu "cuaderno" de dues ratlles i feu una llista de "rojos", familiars i simpatitzants que entregada per les autoritats a la Guardia Civil va servir per detenir-los i retenir-los, a la caserna de la "benemèrita" cada dia de Nadal i deixar a les famílies entre l'angoixa i la impotència. El pitjor va ser que aquest atropello es va anar repetint durant massa anys.

Al treball es temut per les reaccions. A més de Contramestre és nomenat Delegat del Sindicat Vertical Tèxtil. Ja ho és tot a la fàbrica. Tots han de passar per on ell diga. Les xicones han d'aguantar les seues mirades libidinoses i que els pose la mà al damunt sempre que troba una per un corredor o millor en l'habitació de les mesclades. Com a bon estratega sempre acaba aprofitant-se de les que menys poden parlar. Primer abusava de les filles o familiars del "rojos", més endavant de les emigrades "castellanes" que arribaven a Bocairent.

Però, el temps és un bon guaridor de ferides i deixant arrere el "año de la victòria" i els següents, plens de penúries, una normalitat controlada retorna a Bocairant. Sols el "Contramestre Sord" ha quedat ancorat en el passat. Perseguir "rojos" continua sent la seua principal tasca. Ha esdevingut servei secret de les autoritats franquistes a les que cada setmana dona part dels seus descobriments: Ciutadans que no canten els himnes en els dies senyalats, treballadors que no accepten la representació vertical, llauradors que han sigut vistos treballant en diumenge, sense permís del rector ni del batlle, etc., etc., etc.

Quan un dia les autoritats li diuen que deixi la seua afecció a fer d'espia, que cal conviure amb tots, que quan arribe Nadal ja no retindran a ningú, que la guerra queda ja molt llunyana, que el millor és que creme el seu quadern de dues ratlles, es queda esmaperdut. Al no tindre la possibilitat de venjança d'ara endavant es trobarà indefens davant els que fins ahir eren les seues víctimes. És un colp tan fort per d'ell, que repercutirà fins en la sua salut.

Arriben telers nous, màquines sofisticades que ell ja no entén. La sordera ja és total i en la fàbrica se'l treuen de damunt. Cobrar una paga d'invalidesa quan encara té edat per treballar ho a pres com una vergonya. Esdevé un fantasma que vegeta dia rera dia sense cap amic, sempre pensant en el passat.

El 20 de novembre de 1975 assabentat de la mort de Franco, encara troba forces per pujar a l'autobús del "Cotxero", anar-se'n a Madrid i passar-se tota la nit gelada fent cua per vore de cos present el que fou el seu heroi. Però després, els esdeveniments cada dia li agraden menys. Les informacions de que tornen el partits polítics l'atemoreixen. Quan un Dissabte Sant posa la televisió i escolta que el Partit Comunista ha estat legalitzat, li ve a la memòria el seu quadern de dues ratlles i el paper que va jugar quaranta anys enrera. Una angoixa molt forta quasi ni el deixa respirar. Fent un gran esforç arriba fins a la calaixera on és el seu "cuaderno" i no més prendre'l amb les mans, nota una forta punxada al cor i cau a terra mort.